

Dr. İsmail Kaygusuz

(13.09.2001)

Diyanet İşleri Başkanı Prof.Dr. Mehmet Nuri Yılmaz Milliyet'in röportajında özetle; "Bizim Alevileri assimile etmek gibi bir niyetimiz yoktur...Müslümanların tapınağı Camidir...Alevilerin de ibadet yeri camilerdir. Cemevleri milletimizin birliğine darbe vurur" diyordu. Bu dört kısa cümleyle Başkanın şunları söylemek istediği apaçıktır: Müslümanlar sadece camide ibadetini yapar, başka bir yerde Tanrıya tapınamaz. Aleviler de kendilerini müslüman görüyorlarsa; kendilerini camiye çağırıyorum, buyursun gelsinler. Birleşme yerimiz camidir, cami birliğimizi sağlar; o zaman Diyaneti'n de tüm nimetlerini kardeş kardeş paylaşıyoruz (mı?!)

Görüldüğü gibi kendisi sözle yadsımış olsa bile, zaten onları camiye çağırarak, Alevileri assimile etme niyetini de ortaya koynuştur. Ayrıca son kışkırtıcı cümlesiyle, Alevilerin yüzlerce yıldır içinde toplu tapınmalarını, yani Cem'lerini yaptıkları Cemevlerine iftira atıyor...Oysa fanatik gericilerin, kanlı hizbullahçıların yuvalandığı; Türkiye Cumhuriyetinin kurucusuna küfür edildiği, laikliğin ve demokrasinin aleyhinde siyasetlerin üretildiği yer camiler olmuştur. Bugünlere dek Cemlerini gizli yapmak zorunda kalmış olan Alevilerin, artık özgürce, açık açık inançlarının gereklerini yerine getirmek istemeleri mi Başkana battı? Onun için mi "Cemevleri milletin birliğini bozar" diyerek karşı çıkıyor? Yoksa Anayasal haklarını isteyen Alevi toplumunun günün birinde, kendi vergilerinden Diyanetin kesinlikle yararlanmasına engel olmalarından ya da gelirine ortak olacaklarından korktuğu için mi?

Başkan Aleviliği Tarihten de Silmek İstiyor

Mehmet Nuri Yılmaz, İslam tarihi içinde 650'lerden itibaren Ortodoks İslama aykırı olarak Ali-Ehlibeyt tanrısallığı/kutsallığı inancı temelinde çeşitli adlarla ortaya çıkıp, gelişerek büyüyen bir Heterodoks İslamın (Aleviliğin) varlığını bilmiyorsa, isminin başındaki 'Prof. Dr.' titrini hemen atmalıdır. Yalnız İslamda değil, bütün dinlerde egemen olan Ortodoksluğun karşısında mutlaka aykırı düşünen Heterodoks kümeleşmeler vardır. Genelde baskı gören, aşağılanan halk ve toplulukların, çalışan aşağı sınıfların dini Heterodoksüdür. Bu halklar ya da sınıflar heterodoks

inançlarını bayraklaştırarak egemenlere başkaldırmışlar. Onları "*gulat, zındık, rafizi-heresy, sapkın, dinsiz...*" gören egemen Ortodokslar da, en korkunç işkence ve ölümlerle cezalandırmış, köklerini kazımaya çalışmışlardır. Günümüzde Aleviliği yoksayan Başkan, bunların gerçekleştiğine inanmış olmalıdır ki onu tarihten dahi silmek istiyor.

Bugün Heterodoks İslamı Alevilik temsil etmektedir. Alevilerin Tanrı inancı ve Tanrıya tapınma anlayışı, insan ile Tanrı, insan ile insan ilişkileri, Ortodoks İslamı temsil eden Sünniliğe tam 1350 yıldır aykırıdır. Bunu bile bile yüksek devlet bürokratu M.NuriYılmaz'ın Alevileri Sünni tapınağı camiye çağırması, koskoca bir toplumun inancını açıkça yoksaymak olduğu kadar Sünnileştirme girişimini açığa vurmaktır; bu da fiili hakarettir, hem de anayasal suçtur. Şubat ayında "Aleviliği Sünni-Hanefi mezhebine bağlı bir tarikat olduğunu" anlatan gizli raporu, müftülere bir genelge gibi göndermiş olması da bir suçtu. Bunun için medya farkına varmadan raporu geri çekti.

Şu bilinmelidir ki, ne Sünni Diyanetinin ne de bu Diyanetin başındakilerinin Aleviliği kendi anlayış ve bakış açılarıyla tanımlamaya, inançlarını batıl saymaya, aşağılamaya ve bir yerlere yamamaya hakkı yoktur. Doğrudur, kendi tarihsel gerçekliklerini bilmeyen, inancının ilkelerini Cemini, demini-devranını neredeyse unutmuş olan Alevi toplumu yanlışlar içinde savrulup durmaktadır. Ancak aydınlanmanın başındadır Alevi inanç toplumu; yıllar içinde durulacak ve doğrularını bulacak, kendini tanımlayacak ve tanıtacaktır. Bundan kuşku duyulmasın.

Bu girişten sonra Tanrıya tapınma-dua, yani Namaz ve Cami üzerinde yaptığımız, pek fazla ayrıntılı olmayan araştırmamıza geçebiliriz. Bu çok kısa araştırmamızda bile, yararlandığımız tarafsız kaynakların hiç de Diyanet işleri başkanının cami anlayışını ve Sünni şeriatının uyguladığı beş vakit namaz koşulunu onaylamadığını gördük. İslamda ibadeti camide yapma zorunluğu da yoktur.Heterodoks İslamın (Aleviliğin) çıkışından beri bu konuda ileri sürdüğü görüşle de tamamıyla çakışmaktadır. Aşağıda Benjamin Walker'in kitabından (*Foundations of Islam, The Making of a World Faith* , Peter Owen Publishers:London, 1998, s.213-215) özetlediğimiz yazıda görülecektir ki, yabancı Kuran ve İslam araştırmacılarının bu konuda vardıkları sonuçlar çok farklıdır:

Kuran'da Tanrıya Dua (Namaz) Muhammed'in Uygulamaları ve Cami Anlayışı

Tanrıya dua (*salat*) Kuran'da tanımlanmaz ve kesin bir düzene de sokulmamıştır. Ne Peygamberin kendisi ne de sahabileri, daha sonraki din bilginleri tarafından üzerinde birleşilmiş katı biçimlenmeleri yerine getirmişlerdir. Muhammed dua törenlerini formüle ederken, hiç

kuşkusuz birçok bakımlardan Ortadoğu'daki Hristiyan Keşişlerin rutin tapınmalarından (dularda düzenli aravermeler, diz üzerinde oturmalar, secdeler vb..) etkilendi.

Kuran, tapınma yerleri olarak mescitler, kiliseler ve sinagoglara sadece göndermeler yapar (Kuran 22, 40 : Bir kısım insanların (kötülüklerini), diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allahın ismi anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi...). Yine kiliseler ve sinagoglardan sözeden bir Hadis'e göre ise, Müslümanlara "onların içinde ibadetinizi yapabilirsiniz, orada şer yoktur" denilmektedir. Muhammed'in kendisinin arada sırada bir sinagogu ziyaret ettiği söylenir. Ayrıca

Muhammed, 628 yılında Najran'dan gelen bir Hristiyan heyetine camide dua etmesine izin verdi. Muhammed, bir topluluğa, hemen hemen tüm topluma ilişkin fırsatlar ve işlerden dolayı toplu tapınmaya önem verirdi.

Törensel kurallar, yani abdest alma ve namaza durma usülleri rastgele uygulanıyordu. Muhammed, şimdi Ortodoks Müslümanların ısrar ettiği gibi çoraplı ya da yalınayak namaz kılmazdı, tam tersine ayakkablarıyla tapınma alışkanlığında idi. Sadece tozu-toprağı gitsin diye ayaklarını yere vurur ya da süpürürdü. Shadad İbn Aus, Muhammed'in "Yahudiler ayakkabları ve çizmeleriyle dua etmezler, öyleyse siz onların tersini yapın" dediğini rivayet eder (Hughes, Thomas Patrick. *A Dictionary of Islam*, New Delhi: Cosmo Publications, 1977, s.470)

Bir hadis, namaz sırasında inananların birbirleriyle serbestçe konuştuklarını kaydeder. Muhammed'in kendisi bazı kereler, ibadet esnasında sevgili kız torunu Umama'yı omuzunda taşırdı; onu sadece eğilirken (rükuda) ve secdeye kapanırken yere oturtur, sonra onu yeniden omuzları üzerine çıkartırdı. Diğer bir hadis, Ali'den torunları Hasan ile Hüseyin'in namaz esnasında sırtına çıktıklarını söylemektedir. Kuran'ın hiçbir yerinde günde beş kez ibadet etmek için açık bir emir yoktur. Ayrıca sonraki Ortodoks İslamın beş vakit namaz reçetesinin kesin olarak Muhammed yaşarken saptandığına dair sağlıklı bir kanıt da yoktur. (Torrey, Charles Cutler. *The Jewish Foundations of Islam*, 2nd edn. New York: Ktav, 1967, s. 135)

Konu üzerinde Kuran'ın dağınık ayetleri içinde yapılan analizler, namazların söylenildiği günün zorunlu saatleri ya da vakit sayısı hakkında herhangi bir kesin tanıma götürmüyor.

Bir Müslümandan dua etmesi (namaz kılması) için istenilen vakit sayısı, bizzat Muhammed'in kendi uygulamasından da zor çıkarılabilir. Peygamber çok ibadet eden bir kişiydi. O çeşitli zamanlarda, fırsat buldukça, daima belirli vakitlerde olmayan, bir günde beş kereden daha fazla

namaz kılardı. Onun ve sahabilerinden bazılarının, tıpkı Hristiyan keşişleri gibi “günün üçte ikisi ya da yarısını, ya da gecenin üçte birini” ibadet ederek geçirdikleri bilinir. (Kuran 73, 20: Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, bazan yarısını, bazan da üçte birini yatmadan ibadetle geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da böyle yaptığını Rabbin elbette biliyor...)

İbn İshak, Muhammed’in Gece Seyahatı, yani Mirac sırasında göksel katların herbirinin önünde dururken, bir Müslümanın kaç vakit namaz kılması gerektiğini sorduğu üzerine bir öykü anlatmaktadır: "Bir ses 'günde elli kere' diye yanıt verdi. Aşağı inerken Musa Muhammed'e 'geri dönmeyi ve her hangi bir Müslümanın böylesine sıkça namaz kılmak zorunda kalmaktan hoşlanmayacağı için sayının azaltılmasını sağla', diye konuştu. Musa tekrar tekrar onu geri göndererek derece derece otuza, sonra yirmiye, ona ve en sonunda beşe indirtti. Musa bunun bile fazla olduğunu hissettirdi, fakat tapınmayı azaltmak için bu kadar sık geri dönen Muhammed, daha fazlasını istemekten utandı ve öyle kaldı."

Bu hikayenin çağrıştırdığı şey, bir Müslümanın günde elli ya da beş vakit namaz kılma zorunda olması değil, fakat “Tanrıyı sık sık düşünmesidir” (Kuran 33, 41: Ey insanlar! Tanrıyı sıkça zikredin.). Kuran’da yazılı olduğu gibi, “Tanrıyı ayakta dururken, otururken ve yatarken” (Kuran 3, 191: Onlar ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken Allahı anarlar...) ve hatta “yaya yürürken ve at üstündeyken anımsamaları, zikretmeleridir”(Kuran 2, 239: Eğer -herhangi birşeyden- korkarsanız, namazınızı yürüyerek yahut at-deve üzerinde kılın...). Kuran’ın hiçbir yerinde günde beş kez ibadet etmek için açık bir emir olmadığı gibi; yukarıda belirtildiği gibi, daha sonra Ortodoks İslamın ortaya attığı beş vakit namaz reçetesinin, kesin olarak Muhammed yaşarken saptandığına dair sağlıklı bir kanıt da yoktur.

İnananların üzerine bu kadar ağır yük yüklememek maksadıyla Muhammed, kendi örneğini izleyerek, Müslümanların ibadetleri üzerinde azaltma yaptı. Onun tapınmaları belirli olmayan “fasıla namazının” çeşitli vakitleri kadar, şafak öncesi-şafak sonrası, öğle öncesi-öğle sonrası, güneş batımı öncesi-güneş batımı sonrası, geceleyin ve geceyarısı sonrasıydı. Muhammed, Müslümanlar için sınırlama hissettiren düzenleme örneğini, sabah ile öğle ve akşam ile gece namazlarını birleştirip, bazı Müslümanların standart olarak değerlendirdiği gibi günde iki vakite indirerek verdi. Bu, Kuran’daki “dualarınızı gün batımında ve sabah erken yapınız” (Kuran 17, 78-79: Gündüzün güneş dönüp, gece karanlığı bastırınca kadar namaz kıl; bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı tanıklıdır./Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus nafile olmak üzere namaz kıl...) buyruğu üzerinde temellendirilir.

Namaz kılarken yüzün çevrildiği yön dahi bir kuşku sorunu olmuştu. Mutazililer, yandaşlarının ortak duygularını geliştirmek için Mekke’ye doğru dönme talebinin Peygamber tarafından

önerilmiş olması gerektiğine inanırlar. Çünkü Kuran açık bir biçimde belirtmektedir: “Yüzünüzü doğruya ya da batıya çevirmekte dindarlık yoktur”

(Kuran 2,177: Hayır ve iyilik yüzlerinizi doğu veya batı yönüne çevirmeniz değildir. İman ve dindarlık Tanrıya, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanmakla olur...). Ve yine

“doğu ve batı Tanrınıdır; bunun için her ne yana dönseniz, Tanrının yüzü oradadır”

(Kuran 2,115: Doğu da Allahındır, batı da. Nereye dönerseniz Allahın yüzü oradadır, rıza gösterir...).

Muhammed dua ederken, Arapça okunmasında da ısrarlı olmadı; yandaşlarına dualarını kendi ana dillerinde söylemelerine izin verdi. Bu izni almada birinciliği Salman-ı Faris'e bağışladı (Ameer Ali, Syed, *The Spirit Of Islam*, s. 186).

Mekke yönünde programlanmış inananların geniş çoğunluğuna, bir günde birkaç kere belirli vakit sayısı, bir yabancı dil içinde (Arapça olarak) namazları monotonlaştırıldı. Müslümanlar dualarını katı bir biçimde abdes-gusül, dizüstüne oturma ve secdeye kapanma zorunluklarıyla yaptılar; dinin aslına aykırı, mekanik töre biçimine sokulmuş olarak ve hatta dindar görünüp ikiyüzlülük içinde bunlar uygulanmaktadır.

Alevilikte Cemevi (ya da Meydanevi) Gerçeği ve İşlevleri

Cami, *cem* sözcüğünden türetilmiş ve "toplanma yeri" demektir. Hemen anlaşılacağı gibi Cemevi ile aynı anlamı taşıyor. Ancak cami bu gerçek anlamından uzaklaştırılarak "Tanrının evi", "Tanrıya dua etme (namaz kılma) mekanı", "Müslümanların tapınağı" biçiminde isimlerle kutsal görev yükletilmiştir. Oysa yukarıda Kuran ayetlerinden verilen örneklerde ve Muhammed'in davranışlarında görüldüğü gibi, Tanrının adının anılması ve ona dua edilmesinin ne yeri ve zamanı ne de duruş biçimi belirlenmiştir. Gece ve gündüz boyunca inananın istediği zamanda ve yerde; yatarken, otururken, at veya deve üzerinde çeşitli pozisyonlarda, hatta rakederek Tanrıya dua edilebilir. Bir müslümanın, kilisede ve havrada Tanrısına dua edebileceği gibi, elbette ki evinin bir köşesinde, camide ya da cemevinde bunu yerine getirmesi de olağandır. Demek ki İslamın özünde, yani Kuran ve Hadislerle kesinkes belirlenmiş cami-mescid yapısı türünden bir İslami tapınak yoktur. Nasıl ki Tanrıya dua etme-yakarma (Arapça *salat*, Farsça *namaz*), Muhammed'den sonra biçim ve kurallara bağlanmış ise, camiler de, özellikle Sünni (Hanedan) İmparatorluklarında kutsanıp, İslam tapınağı olarak birer ihtişam simgesi olmuştur.

Ortodoks İslamın geliştirip zorunlu kıldığı, Kilise ve Havra karşılığı dinsel tapınak olarak Cami kavramı, Heterodoks İslam'da yoktur. Abbasi dönemi heresiograflarının (din sapkınlığı yazarları) verdikleri bilgilere göre; Babek-Hurremiler dinsel törenlerini belirli gecelerde kırsalda, açık alanlarda kadın erkek toplu halde yapıyorlar. Orta yerde yakılmış bir ateşin çevresinde hepbirlikte rakederek şarkılar söylüyorlardı. Ayrıca Babekilerin, egemen oldukları bölgelerde yaşayan Ortodoks Müslümanların köylerine -kendileri içine hiç ayak basmadıkları halde- camiler yaptırdıklarını şaşkınlık içinde yazmaktadırlar.

al-Arab

adlı yapıtında anlattığına göre Karmatiler 891 yılında ilk kez Küfe yakınlarında ulaşılması güç bir kale inşa ettiler. Genişliği 13.44m. olan surların çevresinde geniş hendek kazdılar. Bu kale inşaatını çok kısa bir zamanda tamamlayıp, onun içinde çok büyük bir bina yaptılar. Heryandan gelen kadın ve erkekleri ayırım yapmaksızın buraya yerleştirdiler. Adına

Dar al Hicra

(Göçmen Evi) diyorlardı. Daha sonra yaklaşık iki yüzyıl boyunca Karmatiler, tapınmalarını ve topluluğun sorunlarını görüştükları toplantılarını kale ve kentlerindeki bu

Dar al-Hicra

'larda yaptılar.

1051 yılı kışında başkent al-Ahsa'yı ziyaret eden Nasr al-Husrev, İslam Şeriatını tümüyle yadsıyan Karmatilerin de, kentte yaşayan Ortodoks Müslümanların (Sünni ve Şiiler) toplu dua etmeleri için bir İranlı tüccarın Cuma camisi yaptırmasına izin verdiklerini anlatmaktadır. Görülüyor ki Heterodoks İslam, yani bu proto-Alevi toplulukları, kendileriyle birlikte yaşayan Sünnilerin inanç ve ibadetlerine engel olup, kendi düşünce ve inançlarını zorla dayatmıyorlar. Ancak propaganda ve aydınlatma yoluyla *Dai*'ler zaman içinde başarabilirlerse onları kendi inançlarına çeviriyorlardı.

Alevi konar-göçer Türkmenler'in Anadolu'dan bir Cem betimlemesi vardır: 13.yüzyılın ilk çeyreğinde, Baba İlyas'ın Piri Dede Garkın'ın Elbistan ovasında dörtyüz Türkmen obasının dörtyüz şeyhini, bir mürşid ve büyük Şeyh olarak topladığını ve kırk gün kırk gece Cem sürdürdüklerini, Elvan Çelebi *Menakıbu'l Kudsiyye*'sinde (s.16-17) anlatmaktadır. Cem süresince katılımcı şeyhler, Dar'a durarak yol içindeki eksiklikleri-noksanlıklarını dile getirip mürüvvet dilemekte. "Sürünerek huzuruna geldik, suçluyuz suçumuzu kabulettik!" demektedirler. Cem toplu tapınmasının sonunda, büyük bir keramet göstermiş bulunan Baba İlyas halife ve büyük Şeyh seçilmiştir...

Daha sonraki yüzyıllar içinde Alevi inançlı halk toplulukları yerleşik düzene geçmiş. Bu ekonomik ve toplumsal düzenin daha alt yerleşim birimleri olan köy ve kasabalarda kurulmuş zaviye ve dergahların *Meydanevi* ya da *Cemevinde* toplu tapınmalarını, baskıcı yönetimler yüzünden gizli olarak sürdürmüşlerdir.

Alevilikte Tapınma ve Cem'in Anlamı

Tapınma (İbadet), toplumun üst yapısını oluşturan değerler ve kültür katlarından olan din ve inançlar ögesidir. Genellikle kişinin, kendi dinsel inancının Tanrısına yaranması, yani kendisini iyi bir kul olarak kabul ettirebilmesi için gösterdiği davranış ve hareketlerin tümüdür, diye tanımlanabilir. Tapınma inanan ile Tanrı arasında bir anlaşma, bir bağ kurma eylemidir. Biraz açarsak; Tanrıya yaranarak onun hayırlı kulu olup, ölüm ötesindeki cezalardan kurtulma ve cennetin sonsuz nimetlerinden yararlanma amacı taşır. Ortodoks İslamda ya da İslam şeriatında namaz da diğer ibadetler de bireyseldir. Korkulan bir Tanrının zulmünden korunmak; yalvarıp yakararak bağışlanmak ve ödüllendirilmek ister inananlar. Ortodoks İslamın Tanrısı öyle bir tanrıdır ki, iyiliği de kötülüğü de o verir; insana hem günah işletir, hem de onu işlediği günahlardan dolayı cehennem ateşinde yakar. Tanrı ancak kullarını, kendisine karşı vakit namazları, oruç, hac ve zekat gibi bazı biçimsel davranış ve eylemler olan tapınma (koşullarını) yerine gerirse bağışlar. Öyle ki, Ortodoks İslam anlayışında bir kul kişisel ve toplumsal ilişkilerinde her ne türlü kötülükler yapar, günahlar işlerlerse işlesinler, iki rekat nafie namaz kılarak tövbe ederse bile Tanrı onu bağışlayıp ödüllendirecektir! Ne kolaylık değil mi? Baskıcı ve sömürücü yönetim düzenleri böylesi dinlere ve onların Tanrısına sonuna dek kuşkusuz sahip çıkacaktır.

Alevilik tapınmayı bireysellikten çıkarmış, anlamının değiştirmiştir. Ne yukarıda çok kısaca açıklamaya çalıştığımız tapınma anlayışıyla ve ne de bu tür tapınmalar bekleyen Tanrı inancıyla Aleviliğin uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Alevi insanın Kuran'ı da, Rahmanı da insandır ve tapınmaları da onadır; gördüğüne tapar hayale değil. Bunları biz kafadan söylemiyoruz, aşıklarımız ozanlarımız söylüyor:

"Mülk yaratıp dünya dünya
Ol bahçevan heman benem

...

Halk içinde dirlik düzen
Dört kitabı doğru yazan
Ağ üstünde kara düzen
Ol yazılan Kuran benem

...

Kafirdürür inanmayan
Evvel ahir heman benem..."(Yunus Emre, 13-14.yy)

"Mülk ile ile malik benim
Muhyi vü halik (can veren ve yaratıcı) benim..." (Nesimi, 14.yy)

"Ger insanı sorarsan
Hak'dan gayri değildir
Sıfatı nur-ı Mutlak .." (Kaygusuz Abdal, 14-15.yy)

"Kuranidir sözümüz
Rahmanidir yüzümüz
Hakkı görür gözümüz
Aldanmayız hayale..." (Turabi, 19.yy)

"Ben beni bilmezdim hatır kırardım
Meğer ilmim noksan imiş bilmedim
Ben insandan başka İlah arardım
Meğer insan İlah imiş bilmedim..." (Aşık İsmail Daimi, 20.yy)

İşte bu farklı Tanrı inancı ve anlayışına sahip olan Alevilerin, öte dünyada cehennem ateşinden kurtulmak, cennetten güzel bir yer kapmak gibi bir kaygı ve istekleri de yoktur. Toplumsallaştırıp, yönünü nesnel ve yaşanmakta olan dünyaya çevirmiş oldukları tapınmalarında akılcı kurumlar yaratmışlar. Bu kurumlar işletilirken, her Alevi bireyi, tek tek kişilere ve topluma karşı duyması gerektiği sorumluluk bilincine erişir. Bu tapınma kurumları Cem erkanlarıdır: Müsahib olma, dar'a durma, tevhid çekme, semah dönme, tarık altından geçme (sitem çekme), başokutma-sorgulanma vb. tapınma biçimleri...

Bu erkanlar Cem toplu tapınması içinde Cemevlerinde uygulanır. Bilindiği gibi Cem sözcük olarak, "toplantı, biraraya gelmiş insan topluluğu-cemaat, meclis" anlamına gelir. Ancak Alevi literatüründe, yüklendiği toplumsal işlevler bakımından derin içerikli bir kavramdır. Cem, içinde yapıldığı toplumsal birimin (mezra, köy, mahalle, kasaba vb) sorunlarının konuşulup çözüme bağlandığı, yönetimine müdahale edilip düzeltilmesine-değiştirilmesine karar verildiği bir çeşit halk meclisidir. Cem aynı zamanda, topluma ve bireylerine karşı haksızlık yapmış, suç işlemiş kişilerin yargılandığı adalet mahkemeleri ve jüri topluluğudur.

Cem, tarih, felsefe, edebiyat, müzik, dans ve diğer yaşamsal bilgilerin öğretildiği ve öğrenildiği

öğretmen ve öğrenciler topluluğu olduğu kadar; ortak kazan kaynatarak, lokmaların birleştirilip eşitlenerek yenildiği toplantılardır. Ayrıca cem, (saz çalıp deyiş söyleyerek) müzik ve (semah dönerek) dans sanatlarının icra edildiği bir coşku ve muhabbet meclisidir.

Bunlar abartma değil; eğer Alevi cemlerine sosyo-ekonomik açıdan ve bilimsel yaklaşım, çağdaş gözle bakarsanız, çok daha fazlasını görürsünüz. Düşününüz ki, bütün bunlar ritüel (ayinsel) uygulamalar olarak gerçekleştirilir ve Alevilik'te adı cemdir, toplu tapınmadır ve Cemevi ya da Meydanevi'nde yapılır. Bunlar Ortodoks İslamın kurumlaştırdığı namazlar değil ki camide uygulansın. Hiçbirinin Ortodoks İslamın (Sünnilik-Şiiilik) ibadetleriyle ufak bir ilişki var mıdır?

Sünni inançlarına tamamıyla aykırıdır. Öylesine aykırıdır ki, bakınız *İmam Cafer Buyruğu* adıyla anılan, Alevi inanç ve erkanlarını anlatan kitap neler yazıyor cem hakkında:

"Cem'de büyük küçük, güzel çirkin bir olur ve dahi (cem) cennettir. Müminleri (erkekler) melek, müslüm(e)leri (kadınlar) huridir. Yedikleri cenet taamı, içtikleri cennet şarabı, giydikleri cennet esvabıdır. Pirlerin, mürşidlerin evleri Mekke'leridir. Onları ziyaret edenler binbir kere hacı ve gazi olurlar; günahlarından kurtulur, masum ve pak olurlar..."

Uzun açıklama ve yorumlara gerek var mıdır? Cennet dünyaya taşınıyor; ceme katıldınız mı, cennete girmiş oluyorsunuz. Demek ki, mekan olarak Cemevi cennet olduğu gibi, pirlerin ve mürşitlerin evleri de Kabe gibi 'tavaf' edilmesi gereken yerdir.

Cem, Cemevi, Alevi kültür ve inancı birbirinden ayrı düşünülemez. Cemevi-Meydanevi bu kültür ve inancın aynı zamanda okuludur. Ne zaman ki Alevi-Bektaşî inanç ve düşüncesini, sanat ve edebiyatını, müzik ve semahını, tarif ve felsefesini Enstitüler ve Fakültelerde araştıran inceleyen, işleyip yayınlayan bölümler-kürsüler açılarak akademik çalışmalar yaygılaşır; o zaman Cemevi'nin işlevi daralır, kendikendini sınırlar.

Kuşkusuzdur ki, çok işlevli olarak Cemevi, cami alternatifi değildir. Cami Alevi toplu ibadetlerinin yapılacağı yerler de değildir. Ancak Diyanet İşleri Başkanı Kilise ve Havraya saygılı olduğu kadar, Cemevine de saygı göstermeli. Alevi inancının ve tapınmalarının Sünni İslamla farklılığını kabul edip, Alevileri camiye çağırmamalı. Artık gözündeki Osmanlı Şeyhülislamı gözlüğünü çıkarmalıdır. Çağımıza yaraşır bir kişilik gözlüğüyle bakmış olsaydı, *Hatayî*'nin aşağıdaki şiiri

bile bizi kendisine tanıtmaya yeterdi:

Eğer yolumuzdan haber sorarsan
Murtaza Ali'dir pirimiz bizim
Göregeldiğimiz sürer gideriz
Kırklar'dan ayrılmış sürümüz bizim

Biz kamiliz kamile kem bakmayız
Rıza kapısından taşra çıkmayız
Cennet cahannam korkusun çekmeyiz
Burda sorulmuştur sorgumuz bizim

Kazancımız meydana götürürüz
Eksiğimiz var ise bitirürüz
Aşna meşrep evinde otururuz
Bine sayılmıştır ölümüz bizim

Derviş *Hatayi* der gerçek erenler
Anda pişman olur bundayerenler
Bin kana bir mürvet dedik erenler
Gerçek erenlere dar'ımız bizim